

Joan Abad
Albert Aulines

Patrimoni arqueològic i neardentals

a Girona

Article publicat el 13 de març de 2007

Diari de Girona (pàgina 52)

En motiu de l'exposició "Atapuerca i l'evolució humana" que va tenir lloc aquest Nadal a la Casa de Cultura de Girona es va editar un llibre que porta el mateix nom i el qual, en conjunt, proporciona una informació de màxima actualitat sobre l'origen i l'evolució biològica i cultural de l'espècie humana. En un dels seus capítols, titulat "O ells o nosaltres. Neandertals i cromanyons", els autors, Juan Luis Arsuaga i Ignacio Martínez analitzen la coexistència entre neandertals i sapiens que va tenir lloc fa entre uns 40.000 i 28.000 anys a la península Ibèrica i comenten que, tot i ser un període força conegut, encara hi ha bastants interrogants per resoldre al respecte. El capítol acaba amb el comentari següent, el qual ha cridat la nostra atenció i ha motivat la redacció d'aquest article: *"farien falta més excavacions de jaciments amb registres arqueològics i paleoantropològics bons"*.

El Neandertal és la darrera espècie humana extingida. Les dades arqueològiques actuals apunten que podem situar la seva desaparició entorn dels 28.000 anys BP i que l'àmbit territorial on s'hauria produït és al sud de les penínsules Ibèrica i Itàlica. És en aquest moment quan desapareixen per sempre més els seus testimonis culturals, tecnològics, econòmics, socials i religiosos que, al llarg d'uns 220.000 anys (l'aparició del neandertal com a espècie biològica té lloc fa uns 250.000 anys), havien estat nombrosos a Europa, al Pròxim Orient i Mitjà i a l'Àsia Central. Alguns exemples en són les restes trobades a Spy (Bèlgica), Ehringsdorf (Alemanya), La Chapelle-aux-Saints i Le

Moustier (França), Gorham's Cave (Gibraltar), Banyoles (Catalunya), Kaprina (Croàcia), Shanidar (Iraq), Tabun i Skhul (Israel) o Kiik-Koba (Crimea).

El fet que els neandertals fossin la primera espècie humana fòssil extingida reconeguda (any 1864) i que haguessin coexistit amb els sapiens durant uns quants mil·lennis ha generat en els estudiosos de l'evolució humana un interès especial, molts projectes d'investigació i aferissades polèmiques. Una bona mostra de l'extensa investigació científica al voltant del període neandertal és l'obra *"Homínidos. Las primeras ocupaciones de los continentes"*, publicada l'any 2005 sota la coordinació de l'arqueòleg Eudald Carbonell i que, de ben segur, serà un manual de referència durant molts anys. També del 2005, el llibre *"Genes de Neandertal"*, escrita pel genetista Carles Lalueza, demostra que la incipient aplicació de la genètica a restes fòssils de neandertals contribuirà a aclarir alguns dels principals enigmes que, sobre aquesta espècie humana, a dia d'avui encara estan pendents.

L'estudi i comprensió de l'evolució humana és, en general, complicat perquè està determinat per les dades de què hom disposa, les quals solen ser escasses i fragmentàries a tots nivells: arqueològic, biològic, geològic, cronològic. Malgrat tot, però, i en el cas concret de les evidències de la presència de l'home de neandertal a la bioregió de Girona, podem afirmar que aquestes proves són relativament abundants: han estat localitzades en diversos medis (abrics, zones lacustres, conques fluvials) i

àrees de diferents comarques: al massís Alta Garrotxa (amb jaciments com la Cova 120 o la Cova dels Ermitons), a Serinyà (Arbreda o Mollet I), a la conca lacustre de Banyoles (Roca Foradada, Llac I o la mandíbula de Banyoles), a la vall mitjana del Ter (Can Garriga o Pedra Dreta) i a la depressió de La Selva (desenes de jaciments a l'aire lliure). La interacció de les dades extretes d'aquests jaciments ofereix l'actual visió de conjunt sobre el període neandertal a les comarques gironines. És un tipus d'informació, però, que encara hem de considerar insuficient o deficitària si ho comparem amb d'altres zones europees. I, al respecte, només hi ha dues maneres possibles d'avançar: la primera és aprofundir en la investigació d'aquells jaciments ja coneguts i, la segona, com molt bé apunten Arsuaga i Martínez en el llibre citat més amunt, és localitzar més evidències que puguin pertànyer a l'època neandertal.

Respecte la primera opció, cal tenir present que són ben pocs els jaciments històrics que ja estiguin exhaurits, és a dir, excavats fins a tal punt que no hi hagi més restes per desenterrar. Com a cas paradigmàtic citarem la Cova 120, les últimes i definitives excavacions de la qual han permès situar el límit cronològic de les diverses ocupacions neandertals al voltant dels 150.000 anys BP, tal com ens va explicar, durant la jornada de reconstrucció de les cabanes neolítiques de la Draga (Banyoles) que va tenir lloc el passat 10 de febrer, en Xavier Tarradas, l'actual director de la Cova 120. Quan a la segona via, comentarem que els jaciments només poden

ser descoberts o bé durant la remoció de terres motivada per alguna obra de construcció (la qual cosa gairebé sempre suposa la destrucció immediata i sistemàtica del nou registre, malgrat que existeixen lleis per, teòricament, impedir-ho) o bé a partir de la recerca en àrees alliberades d'aquests moviments de terres (tasca certament molt difícil de realitzar pel fet que la majoria dels jaciments antics estan situats a uns quants metres sota terra i, per tant, a dia d'avui són ocults).

En més d'una ocasió hem comentat que els jaciments arqueològics són un bé escàs. Coneixem de primera mà la dificultat de localitzar nous assentaments paleolítics: durant més de trenta anys, la nostra entitat ha contribuït, no sense esforços, a ampliar el nombre de jaciments prehistòrics, els quals, avui, tots ells, estan catalogats. És per això que, a més de continuar amb les sortides de camp per trobar-ne de nous, pensem que, sobretot i en primer lloc, el és més adient, necessari i lògic és poder treballar amb normalitat i continuïtat aquells que ja són coneguts. És el cas, per exemple, del jaciment Balma de la Xemeneia (Amer, La Selva). La seva importància en el context del paleolític superior a Catalunya està, a dia d'avui, més que provada: és un dels pocs testimonis del període solutrià (fa uns 20.000 anys, moment de màxim fred de la darrera glaciació). I, també, és gairebé segur que contingui un o varis nivells del paleolític mitjà i, per tant, del període neandertal. Malauradament, però, l'escandalosa despreocupació i inoperància de les

administracions públiques que, dret a llei, han de tenir cura del patrimoni arqueològic municipal i de Catalunya, està impedit i paralitzant, des fa ja tres anys, el desenvolupament d'un projecte científic i social a l'entorn natural i històric de la Balma de la Xemenieia. És una actitud institucional que, a més, es contradiu totalment amb l'eslògan "un futur amb història" que actualment dóna la benvinguda a la Vila d'Amer. Un eslògan format per quatre paraules comptades. Només això: paraules.

De vegades, a Catalunya fa la impressió que els termes Història o Cultura només tenen significat per referir-se a fets o circumstàncies ocorreguts a partir de l'entorn de l'any 1000. Ens agradi o no i

independentment del grau de comprensió i de simpatia que puguem tenir respecte períodes tant llunyans com la prehistòria, aquesta també és un element constituent i essencial del patrimoni cultural i de la història del nostre país. És per aquesta raó que reclamem els màxims esforços des dels diferents àmbits competencials vigents (administracions públiques, centres de coneixement i recerca públics, empreses privades d'arqueologia, legislacions, tècnics i especialistes) per tal de garantir la protecció, conservació, investigació i difusió de tots aquells vestigis que, quasi miraculosament, han perdurat fins avui i que són els que, *de facto*, formen el primer capítol de la nostra història.

Les primeres societats humanes de la bioregió de Girona

